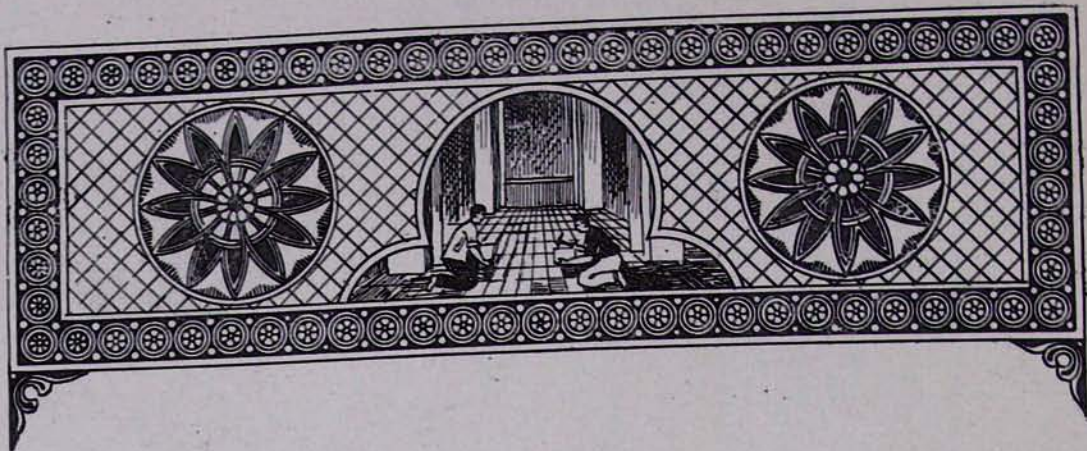

Ա. ՆԱԶԻԿՅԱՆ

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ՏԱՂԵՐԸ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԼԵՋՈՒՆԵՐՈՎ

Խաղաղության համաշխարհային խորհրդի որոշմամբ, 1963 թվականի հոկտեմբերին, ամբողջ առաջավոր մարդկությունը նշում է հայ մեծ բանաստեղծ Սայաթ-Նովայի ծննդյան 250-ամյակը:

Սայաթ-Նովան հանճարեղ գուսան էր. նա հորինել է երգեր, երգերի եղանակներ, կատարել է իր երգերը երաժշտական գործիքի նվագակցությամբ: Նա բանաստեղծ էր, երգահան և երգիչ միաժամանակ:

Սայաթ-Նովայի ծննդյան անունն է Արուսիկ (Հարություն), ազգանունը՝ Սայադյան: Նովա նրա բանաստեղծական անունն է, ըստ իմաստի նշանակում է երգի արքա:

Սայաթ-Նովան իր երգերը գրել է հայերեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն լեզուներով: Նա գիտեր և պարսկերեն:

1852 թվականին Մոսկվայում լույս տեսավ Գ. Ախվերդյանի կազմած ժողովածուն «Սայաթ-Նովա» վերնագրով¹, որը լայն արձագանք գտավ և՛ Անդրկովկասում, և՛ Ռուսաստանում, և՛ Արևմուտքում:

Մի քանի տարի հետո Գարրիել վարդապետ Ալվադյանի խմբագրությամբ լույս տեսնող «Մասյաց աղավնի» (La colombe du Massis)

հայ-ֆրանսերեն հանդեսը, որը հրատարակվում էր Փարիզում 1855—1858 թվականներին, անդրադառնում է սույն գրքին:

Այս հանդեսի 1855 թվականի առաջին տարվա 7-րդ և 1856 թվականի երկրորդ տարվա 2-րդ համարներում մենք հանդիպում ենք Սայաթ-Նովայի մասին առաջին խոսքին, արևմտահայերեն և ֆրանսերեն լեզուներով: Հանդեսը տպագրել է Գ. Ախվերդյանի գրքի «Յառաջաբան»-ը, այն արևմտահայերենի փոխադրած:

Ահա թե ի՛նչ է գրված «Մասյաց աղավնի» հանդեսի 1855 թվականի առաջին տարվա 7-րդ համարի 170-րդ էջում.

«... Լեզուին քանի մը դարձուածքը Պօլսեցւոց ականջին խորթ ու խորշնի կրնար գալ և որ մեծն է՝ անով իմաստն ալ դժուար հասկըցուիլ, ու գրուածքին յարգը չճանչցուիլ. ուստի և յանձն առինք մեր սովորական ռամկօրէնին վերածել ու գրեթէ թաքմանել այն յառաջաբանին գլխաւոր խօսքերը: Բայց որպէս զի բնագրին յատկութիւններն ու տեղ տեղ գեղեցկութիւններն ալ անձանօթ չմնան ընթերցողաց, այս անգամ ծանօթութեան մէջ կը դնենք բնագիրը ամբողջ. իսկ ուրիշ ատեն զանց կ'ընենք բնագիրն ու միայն նշանաւոր խօսքերը մէջ կը բերենք»:

Այս հոդվածի երկրորդ մասը լույս է տեսնում սույն հանդեսի 1856 թվականի երկրորդ

¹ «Գուսան Ա. Սայաթ-Նովա, լուս գցած աշխատասիրութիւնս Գեորգեայ Ախվերդեանի», Մոսկվա, 1852, 172 էջ:

տարվա 2-րդ համարի 37—42 էջերում, հայերեն և ֆրանսերեն ղուգահեռ տեքստերով:

Այստեղ հոգովածը ընդհատվելով, մեջ է բերվում Սայաթ-Նովայի «Արի ինձ անգամ կալ» բանաստեղծությունը արևմտահայերենի փոխադրված՝ «Նկուր ինձ ականջ դիր» վերնադրով: Այնուհետև բերվում է դրանցից յուրաքանչյուրի ֆրանսերեն թարգմանությունը՝ «Viens me prêter l'oreille» բուն բնագրով, «Homme! prête à ma voix une oreille attentive» արևմտահայերեն տեքստի ֆրանսերեն թարգմանությամբ:

Ենթադրում ենք, որ «Արի ինձ անգամ կալ» բանաստեղծության երկու տարբերակներն էլ թարգմանած լինի ֆրանսերենի հոգին վարդապետ Գալֆայան Նարայելը, քանի որ նա խմբագրական կազմումն էր և այդ ժամանակ կատարել է շատ թարգմանություններ ֆրանսերենից, ինչպես «Դաշնակը կամարթինեայ» դիրքը, տպագրված Փարիզում 1859 թվին:

Հետագայում, Սայաթ-Նովայով և նրա տաղերի թարգմանությամբ զբաղվում է Մինաս Չերազը Լոնդոնում:

Մինաս Չերազը Լոնդոնում հրատարակում է «Armenia—L'Arménie» թերթը (1889 թվականի նոյեմբերի 15-ից 1906 թվականը, անգլերեն և ֆրանսերեն լեզուներով): Նա շնորհակալ գործ է կատարում հայ ժողովրդին ու մշակույթը օտարներին ներկայացնելու համար: Նա շատ ղեկուցումներ է կարդում հայ գրականության, հայ դատի մասին զանազան ամբիոններից և գրում իր թերթում:

«Լ'Արմենի» թերթի հրատարակության ղեկի մասին այն ժամանակ Ռ. Պատկանյանը գրել է. «Թերթիդ ազդեցությունը շատ մեծ է. սույն տեսակ ձևով արկություններն միայն բու գրչիդ կու տան ամենամեծ կարևորություն և հավատ կընծայեն. ուրեմն քեզ բնավ լքանել պետք չէ. վստահ եղիր, քեզ բամբասողներին ոչ ոք հավատ չի ընծայեր, թե հայ լինի նա և թե օտարազգի. եթե գործը կանոնավոր կերպարանք ստանա, անշուշտ դարձյալ ղու կլինես ազգիս ներկայացուցիչներն մին, եթե չասես զլխավորը»²:

Չերազը Լոնդոնում անգամ էր Արքունի ասիական ընկերության («Royal Asiatic Society») և նրանց ժողովում ղեկուցում է կարդացել հայ աշուղների մասին, մասնավորապես Սայաթ-Նովայի կյանքի մասին և կարդացել նրա բանաստեղծությունների չորսի թարգմանությունը³:

² Ալգոյանյան Արշակ, «Մինաս Չերազ, իր կյանքը և գործը իր 60-ամյա հորեկանին առթիվ», Կահիրե, 1927, էջ 269:

³ «Journal of the Royal Asiatic Society», 1893, July, p. 497—508.

Այդ նույն ղեկուցումը հետագայում Չերազը տպագրում է «Լ'Արմենի» թերթի 1893 թվականի 59-րդ համարում, ուր կան նաև հետևյալ երեք բանաստեղծությունները ֆրանսերենի թարգմանված. «Loué parmi tous les instruments de musique» («Ամեն սազի մեկըն գոված»), «Viens m'écouter...» («Արի ինձ անգամ կալ») և «J'ai parcouru le monde entier...» («Թամամ աշխար պրտուտ էկա») սկզբնատողերով:

Մինաս Չերազի կողմից թարգմանված այս բանաստեղծությունները հետագայում նա ղեկողել է իր «Poètes Arméniens» գրքում⁴:

Այս գրքի 115—139 էջերը նվիրված են Սայաթ-Նովայի կյանքին: Ժողովածուում տեղ են գտել նաև բանաստեղծություններ: Երեք բանաստեղծությունները նույնն են, ինչ որ «Լ'Արմենի» թերթում, միայն ավելացված է «Je ne soupirerai pas dans ce monde» («Աշխարհումս ախ չիմ քաշի») բանաստեղծությունը, նույնպես արձակով:

Այս ժողովածուն մեծ ուշադրության է արժանացել շատ եվրոպացիների կողմից⁵:

Չերազից հետո Սայաթ-Նովայի տաղերի թարգմանությամբ զբաղվել է Արշակ Չոպանյանը Փարիզում: Նա հրատարակել է «Les trouvères arméniens» («Հայ աշուղներ») գիրքը, որտեղ Սայաթ-Նովայից կան չորս բանաստեղծություններ թարգմանված ֆրանսերենի:

Հայ մշակույթը օտարներին ծանոթացնելու գործում Չոպանյանի կատարած դերի մասին մենք ավելորդ ենք համարում խոսել: Միայն կարելի է մեջ բերել Գրիգոր Չոհրապի զնահատականը Մկրտիչ Պարսամյանի բերանով Արշակ Չոպանյանի գրական գործունեության 65-ամյակին նվիրված հորեկանական հանդեսին Փարիզում, 1950 թվականի մայիսի 14-ին⁶. «Միսմինակը ըրիր ինչ որ շատեր միացած չէին կրնար ընել. մինակը գրական վաստակդ՝ միշտ ազգային կյանքով ալյցուն որբան արվեստական կատարելությամբ ճոխացած՝ վաստակեցար: Եվ որ ամենեն հարգելին է բու աշխատությանդ մեջ, դուն հիանալի երկչուղածությամբ մը նվիրեցիր ինքզինքդ, փշրանքներն ու նշխարները հավաքելու մեր գրական անցյալին, միշտ անոր որ ամենեն մոռցվածը և լքվածն էր»⁷:

⁴ «L'Arménie», 1893, sept. 1er, p. 2—3.

⁵ Tchéraz M., «Poètes Arméniens», Paris, Leroux, 1913, XI, 155 p.

⁶ Նույնի առաջաբանը:

⁷ «Հորեկան հայ մեծանուն բանաստեղծ Արշակ Չոպանյանի 65-ամյա գրական գործունեության», Փարիզ, 1950, էջ 57:

⁸ «Les trouvères arméniens», trad. par A. Tchobanian, Paris, 1906, 297 p.

տեղ մեծ աշխատանք է ծավալում հայ գիրքն ու գրականությունը ծանոթացնելու գործում անգլիախոս ժողովուրդներին:

1916 թվականին, Լոնդոնում, օրիորդ Բոյաջյանը իր թարգմանությամբ գունավոր նկարազարդումներով լույս է բնծայում «Armenian poems and legends» («Հայկական բանաստեղծություններ և լեգենդներ»)¹⁵ մեծածավալ գիրքը:

Այս ժողովածուի մեջ նրա կողմից թարգմանված են հետևյալ հինգ տաղերը. «Without thee what are song and dance to me?» («Առանց քեզ ինչ կոնիս սոյբաթն ու սաղը»), «I beheld my love this morning» («Էսօր իմ յարին տեսա»), «Thy voice is soft» («Ձենքտ քաղցրը ունիս՝ լամզով կու խոսիս»), «I have a word I fain would say» («Մե խոսկ ունիս իլթիվազով») և «Thou art so sweet» («Շատ սիրուն իս») բանաստեղծությունը:

Այս նույն ժողովածուն նույնությամբ վերահրատարակվել է 1958 թվականին, բացառությամբ մի բանաստեղծության, որը նվիրված է օրիորդ Բոյաջյանի կողմից Շեքսպիրին:

Բոյաջյանի թարգմանությունները կատարված են բնագրից, որովհետև նա լավ գիտեր հայոց լեզուն: Բոյաջյանը կարողացել է պահպանել բնագրի հարազատությունը, ոճը և ուրիշները:

Օրիորդ Զ. Բոյաջյանը հայրենասեր և ակտիվ քաղաքացի է: Նա բողոքել է պատերազմի դեմ ու գրելով պայքարել է խաղաղության համար: Ահա թե ինչու է նա մեծ սիրով թարգմանել հանձարեղ Սայաթ-Նովայից հինգ բանաստեղծություն:

Սայաթ-Նովայի մասին գերմաներեն լեզվով գրել և թարգմանել է գերմանացի հայագետ Արտուր Լայստը:

Նա մեկն է այն գերմանացի հայագետներից, որոնք սիրել են հայ ժողովրդին և նրա գրականությունը: Նա աշխատակցել է «Armenische Bibliothek»-ի հրատարակիչ Արգար Հովհաննիսյանի հետ և անձամբ գտել և թարգմանել է հայ գրողների գործերը:

Դեռ 1884 թվականին նա հոգևած է գրել Գ. Սունդուկյանի պիեսների մասին «Magazin fuer die literatur des auslandes»-ի մեջ, որը նույն ժամանակ ռուսերենի է թարգմանվել «Кавказ» ամսագրում¹⁶:

¹⁵ «Armenian legends and poems», illustrated and compiled by Zabelle C. Boyajian, London, Dent, 1916, XVI, 194/2/ p., 12 plates.

¹⁶ Լայստ Արտուր, «Հիշողություններ 80-ական թվականներին», «Մշակ», 1912 թ., № 109, էջ 2—3:

Իր «Հիշողություններ 80-ական թվականներին» հոգևածում խոսում և բնութագրում է շատ գրողների, ինչպես, օրինակ, Սունդուկյանին, Պ. Աղամյանին, Մ. Պեշիկթաշլյանին, Ռ. Պատկանյանին, Շիրվանզադեին, Բաֆթուն և դեռ շատ ուրիշներին:

Սայաթ-Նովայի կյանքի և բանաստեղծությունների մասին խոսք է ասված Լայստի «Litterarische Skizzen» («Գրական էսքիզներ») գրքում¹⁷: Այս գիրքը «Armenische Bibliothek» սերիայի 2-րդ գիրքն է, որ գրված և թարգմանված է Լայստի կողմից: Գիրքն սկսվում է աշուղների մասին ներածականով, իսկ 10-րդ էջից առանձին տրված են Սայաթ-Նովայի կյանքն ու բանաստեղծություններից հատվածներ: Այստեղ լրիվ թարգմանված է «Kein Instrument freut so das Ohr» («Ամեն սազի մեղքն գոված») բանաստեղծությունը:

Հետագայում, 1898 թվականին, Լայստը հրատարակում է իր երկրորդ գիրքը հայ գրողների գործերից, «Armenische Dichter» վերնագրով¹⁸:

Ահա այս ժողովածուում են տեղավորված Սայաթ-Նովայից թարգմանված 7 բանաստեղծություններ: Դրանք են «Kein Instrument» («Ամեն սազի մեղքն գոված»), «Ich härm mich nicht» («Աշխարումըս ախ չիմ քաշի»), «Du folles Herz» («Արի ինձ անգաճ կալ»), «Hier feiern sie ein Hochzeitsfest» («Արի համով դուլուղ արա»-ի վերջին տունը), «Mit der Nachtigall» («Բըլբուլի հիդ լաց իս էլի»), «Wie eine Zauberin verführerisch du bist» («Դուն էն հուրին իս»), «Weit in der Welt» («Թամամ աշխար պըտուտ էկա») բանաստեղծությունները իրենց սկզբնատողերով:

Լայստի թարգմանած «Mit der Nachtigall» («Բըլբուլի հիդ լաց իս էլի») բանաստեղծության առաջին և երկրորդ տունները մեջ են բերված նաև Բաղրատ Խալաթյանցի կողմից իր մի հոգևածում, «19-րդ դարի հայ գրականությունը» վերնագրով¹⁹:

Լայստի վերահիշյալ գիրքն ունի իր երկրորդ հրատարակությունը, լույս տեսած 1912

¹⁷ Leist Arthur, „Litterarische Skizzen“, Leipzig, /S. a./ 174 S. (Armenische Bibliothek, Hrsg. Von Abgar Jo annissian, II).

¹⁸ Leist Arthur, „Armenische Dichter“, Übers. von A. Leist, Dresden und Leipzig, Pierson, 1898, 83 S.

¹⁹ Chalatzian B., „Die armenische Literatur des 19 Jahrhunderts“, Neue Heidelberger Jahrbücher, /1905/. XIV, S. 34:

թվականին նոր հեղինակների հավելումով²⁰։ Այս հրատարակությունը նվիրված է իր բանկամ Արգար Հովհաննիսյանին։

Այս նոր ժողովածուում հեղինակի կողմից համարակալված կա 9 բանաստեղծություն Սայաթ-Նովայից։ Դրանցից յոթը նույնն են, ինչ որ առաջին հրատարակության մեջ։ Միայն մի նոր բանաստեղծություն՝ կա՝ «Ein Fenster ist die Welt» («Աշխարհս մե փանջարա է») վերնագրով։

Լայստի 1912 թվականի հրատարակության մեջ թվարկված առաջին համարակալումը, որ տվել է ինքը Լայստի իրեն Սայաթ-Նովայի տաղերից, «Ein Volk, das keine Sängerkat, Im Herzen keine Liebe hat....» («Ժողովուրդ որ երգիչ չունի, սրտում էլ սեր չունի...») և այլն, ավելի շուտ փոխադրություն է քան թե թարգմանություն։

Սայաթ-Նովայի կյանքի մասին հունգարերեն լեզվով մենք առաջին անգամ հանդիպում ենք «Armenia» հանդեսում, որը հրատարակվում էր Սզոնկոթ Քրիստովի կողմից։

Ահա այս հանդեսի 1891 թվականի հոկտեմբերի համարում կա կենսագրական ակնարկ, գրված Զիլինկիյանի կողմից²¹։

Հետագայում նույն հանդեսի 1901 թվականի սեպտեմբերի համարում թարգմանված կա Սայաթ-Նովայի «Te döre sziv! hallgass meg engemet...» («Արի ինձ անգաճ կալ») բանաստեղծությունը, թարգմանված Սիմայ Կերկերիի կողմից²²։

Գրիգոր Սիմայանը (Simay Gergerly) ծնվել է 1823 թվականին և մահացել է 1907 թվականին։ Նա Հունգարիայի արքունիքում խորհրդական էր և չէր մ հայրենասեր։ Ունի հայ մշակույթին վերաբերող բազմաթիվ հոդվածներ «Armenia» հանդեսում և թարգմանել է շատ հայ գրողների գործերից։

Սայաթ-Նովայի տաղերի իտալերեն թարգմանիչն է արևմտահայ նոր բանաստեղծներից Հրանտ Նազարյանը։ Նա ծնվել է Պոլսում։ Մանկուց սովորել է Պերպերյան վարժարանում, հետո գնացել է Լոնդոն և Փարիզ ուսման և վերադարձել Պոլիս և վերջում, 1913 թվականին, Սարի (Իտալիա), իտալական երկնքի տակ, ստեղծագործելով և ծանոթացնելով հայ մշակույթը իտալացիներին։ Նա

մահացավ վերջերս, 91 տարեկան հասակում։

Ահա թե ինչ է գրում գրող Ենուկ Արմենը նրա մասին. «Նազարյանց բանաստեղծ մըն է, բառին ճշմարիտ առումով... Սերած հանրային գործիչները եղող երկու դեմքերու գերդաստանեն, Ստեփանոս Նազարյանցեն, որ ուսումնայ մտավորական շարժումին մեջ դրուշակության նշանակելի դեր մը ունեցած է, Թորոս Նազարյանեն, որ թրքահայ մատենագրության մեջ առաջնակարգ գրաբարագետի մը գործունեությունը ցուցուցած էր...»²³։

1916 թվականին լույս է տեսնում Նազարյանի մի գործը իտալերեն լեզվով՝ «I Trovieri dell' Armenia»²⁴ վերնագրով։

Գիրքն ունի առաջաբան, որը գրել է իտալացի գրող Ֆերդինանդ Ռուսոն։ Առաջաբանում մանրակրկիտ խոսվում է հայ ազգի ծագման, դիցաբանության և այլնի մասին։

Այս գրքի 51—54 էջերում տրված է Սայաթ-Նովայի հակիրճ կենսագրությունը և «Lodato fra gli strumenti» («Արի ինձ անգաճ կալ») վերնագրով բանաստեղծությունը։

Գրքի 70—71 էջերում ևս կա մի բանաստեղծություն 7 տունից բաղկացած «Devo dirti una voce di preghiera» («Մե խոսկ ունիմ իլթիմազով»), որի վերջին երկու տունները չեն վերաբերում այս տաղին, այլ «Ես մ՜ զարիր բուլբուլի պես» տաղի 1-ին և 2-րդ տուններն են։

Սայաթ-Նովայի տաղերի ռումիներեն թարգմանությունները տպագրված են «Din Lirica Armeană» ժողովածուում, որը հրատարակվել է 1922 թվականին Բուխարեստում²⁵։

Այս ժողովածուի 177—199 էջերում զետեղված են Սայաթ-Նովայի հինգ բանաստեղծություններ «Slavita între toate instrumentele» («Ամեն սաղի մեղն գոված»), «Tu esti asemeni unei colivi de aur» («Յիս մե զարիր բուլբուլի պես»), «Împrumuta-mi auzul tau» («Արի ինձ անգաճ կալ»), «De unde ai sosit, privighetoare?» («Ուստի»

²³ Ենուկ Արմեն, «Հրանտ Նազարյանց», Կ. Պոլիս, 1911, էջ 8։

²⁴ Nazariantz Hrand, «I Trovieri dell' Armenta», nella loro vita e nei loro canti... Pref. Di Ferdinando Russo, Bari, 1916 (Conoscenza ideale del 1' Armenia, vol. II), 73 p.

²⁵ «Din Lirica Armeană», trad. Mircea Gîrorghui și Gr. Avakian, Cu un studiu introd. de Gr. Cialhusian, București, Cultura Natională, 1922 (Literatura Universală, colecție îngrijită de V. Parvan...), 213 p.

²⁰ Leist Artkur, «Armenische Dichter», Übertragen von Arthur Leist. Neue, Vermer. Ausg. Berlin—Leipzig, Modernes Verlags. Curt Wigand, 1912, 78/5/ S.

²¹ Csellingarian Jakab, «Szaját Nova asugh», «Armenia», Magyar űrmény havi szemle, Felelős..., Szongott Kristof, Szamosujvar, 1891, okt. 10 füzet, p. 311—314.

²² Ibid., 1901, Szept. 11 füzet, p. 259—260.

կու գաս, դարիբ բըլբուլ»²⁶, «Ascultra rugamintea mea» («Մե խոսկ ունիմ իլ-թիմազով»)»²⁷:

Այս ժողովածուն թարգմանել են Միրշյա Գյորգիուն և Գր. Ավագյանը: Գրիգոր Ավագյանը դոկտոր պրոֆեսոր է: Այժմ էլ աշխատում է Ռումինիայի ակադեմիայում:

Սայաթ-Նովայի տաղերի իսպաներեն մեկ թարգմանությունը զետեղված է Բիկսենի գրքի «Հայ գրողների անթոլոգիա»-ի 95—96 էջերում²⁸, «Oh, luz de mis ojos»! («Մե խոսկ ունիմ իլթիմազով») սկզբնատողով:

Անթոլոգիան ընդգրկում է հին և նոր հայ գրողներին, ինչպես Գրիգոր Նարեկացի, Սայաթ-Նովա, Զիվանի, Ավետիք Իսահակյան, Հովհաննես Թումանյան, Դերենիկ Դեմիրճյան, Վահան Տերյան, Եղիշ Զարենց, ընդամենը մոտ 40 հեղինակներին:

²⁶ Նույն բանաստեղծության թարգմանությունը տե՛ս նաև «Ararat», Bucuresti, 1928. No. 51, p. 5 և Սիրուհի Հ. «Ani» (տարեգիրք), Bucuresti, 1941, p. 259 (Trad. L. A.).

²⁷ «Ararat», Bucuresti, 1928, No. 53, p. 5.

²⁸ «Antologia de Poetas Armenios», por Josefina Lerena Acevedo de BLIXEN, Montevideo, 1943, 280 p.

Սայաթ-Նովայի այս տաղերը, որոնք թարգմանվել են արևմտա-եվրոպական լեզուների, միայն փորձեր են և հավասար արժեք չունեն: Պարզ է, այս թարգմանություններն արված են գաղութներում ապրող հայերի կողմից, հայ մշակույթը ծանոթացնելու համար օտարներին:

Սայաթ-Նովան իր բանաստեղծական վաստակով, իր հումանիզմով, սրտառու լիրիկայով, իր արժանի տեղն է գրավել համաշխարհային գրականության թանգարանում, որպես խաղաղության մեծ երգչի և բանաստեղծի:

Սայաթ-Նովան հարազատ է բոլոր ժողովուրդներին: Ահա թե ինչու՜ անցյալ դարի 50-ական թվականներից մինչև մեր օրերը հնչել են նրա երգերի օտար թարգմանությունները նույն հուզականությամբ, արտահայտչական նույն միջոցներով և նույն իդեալներով:

Սայաթ-Նովայի ծննդյան 250-ամյակի հոբելյանական տոնակատարությունը կվերածվի ժողովուրդների մերձեցման, սիրո, խաղաղության, արդարության վեհ սկզբունքների տարածման, սկզբունքների, որոնց համար մեծ Սայաթ-Նովան աշխատեց, ստեղծագործեց և մեռավ անմահության դափնին նվաճելով մեծ հանճարների շարքում:

